

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V sredo 13. grudna 1848.

List 50.

Serce moje.

Po ilirskim M. Bogovića.

Čuden gost je serce moje,
Ravno kot priprosto dete,
Zdaj počenja šale svoje,
Skače, poje, vénce plete. —

In zdaj spet, nej Bog pomaga!
Ne véš zakaj tózi in plače,
Pa se kmalo spét premaga,
De vesélo poje in skače.

Kdaj je boljši drevésa presajati: o jeseni ali spomladi?

V ti reči je veliko nasprotnih misel. Nekteri vertnarji pravijo, de je drevesa boljši o jeseni, drugi pa spomladi presajati, nekterim je vse eno.

Tisti, ki jesen za nar pripravniši čas imajo, terdijo: de v suhi, rahli, pešnati zemlji, če ne pride zgo-dej huda zima, drevesne korenine pozimi nastavijo precej tistih tanjših koreninic (sésavk), ktere iz stranic na vse kraje rastejo in iz zemlje rodovitnost sésajo; te male koreninice — pravijo — se pri spomladanskim presajanju, če se še tako skerbno zgodi, lahko pokončajo; in kér so poléti že zeleno kožico čez se dobile, tudi ne zmerznejo lahko.

To bi bilo že vse práv in dobro, pa kdo nam dober stoji, de bo zima mehka? Če je pa zima ojstra, seže zmerzlina tako globoko v prekopano zemljo, de korenine v srezu ne morejo sésavk nastavljati, in de pri obrezovanju ranjene korenine pozebejo, ako jih vertnar gladko ne prireže in z voskam ne zamaže; ali pa pridejo takó ob svojo moč, de imajo spomladi veliko opraviti, de zimsko škodo spet poravnajo in se oživé. Tudi se zna drevesam pri obrezovanju véj pri verhéh velika škoda zgoditi, de se prirezane veje pozimi posušé, in takó se primeri, kar nek zveden vertnar pravi: „Obrezovanje dreves o jeseni se mi zdí, kakor striženje ovčá o jeseni — oboje je napčno.“

V težki, ilovnati in vlažni zemlji — pravijo vertnarji — nej se drevesa nikdar o jeseni ne presajajo.

Po mojih skušnjah je za vse plemena sadja in tért

konec zime, preden spomladanski čas nastopi, nar pripravniši čas, jih presajati.

Res je, če o jeseni okoli presajenih korenin stroh-njeniga listja ali plev, spersteniga pezdirdja ali enake soderge osuješ in s perstjó zadelaš, jim ne bo zima škodovala — ali tako ravnanje je sitno, če imaš veliko drevés presaditi, in miši bojo rade gnjezda v to oklado naredile. Veliko skušnj že imam v vertnarstvu, pa malo drevés se mi je posušilo pri spomladanskim, veliko več pa pri jesenskim presajanju. Zato ostanem pri spomladanskim — se vé de drevés nikoli ne presajam, ka-der že muzga v les gré in perje zelenéti začné.

De je pa zemlja za presajanje dobro pripravljena, dam zgo-dej o jeseni, preden zmerzovati začné, jame skopati za jabelka in hruške 24 čevljev narazen, 3 čevlje globoke, 4 pa široke. Perst pa, kader jamo kopljem, ločim. Verhno rodovitno denem na eno stran, šuto in kamne pa preč spravim. Skopana perst se čez zimo sama zrahljá in obile rodovitnosti navzame. Pri sajenji denem nar boljši perst verh korenin. — Ako je zemlja pešnata in rahlja, zalijem korenine, de jim suša ne škodje. — Pri zemlji, ki je na dnu močirna, dam jame 4 čevlje globoke skopati in kakor de bi ceví napravil, položim kosove cegla va-nje, kar stori, de se voda lahko od-teka. Na te cegle veržem toliko persti, kolikor je je treba, de ne pridejo korenine kmalo do ceglátne podlage, kar se je posebno pri jabelkih menj bati, kakor pri hruškah, kér ne storijo tako dolgih korenin. Tako ravnam pri presajanju mladih drevés in še vselej sim jo dobro opravil.

Nemški vertnar.

Opomín krajskim kmetam

zastran gojzdnih služnost.

Žalostne reči slišimo od nekterih krajev, de nekteri kmetje, ki imajo v grajšinskih gojzdi pravico les sekati (gojzdno služnost, Wald-Servitut), pokončujejo gojzde (borste), sekajo kar le morejo lesá, brez de bi kteriga človeka prašali; nekteri pa grajšinam še clo branijo, de ne smejo clo nič sekati.

V saboto večer smo slišali na nekim očitnim kraji pismo brati, v kterim se nek grajšak, ki si je na No-trajnskim pred nekimi léti grajšino z velikim gojzdam kupil, silno pritoži čez ropanje svojih gojzдов,

ter pravi: de nima clo nobeniga veselja v tako deželjo priti, kjer si še človek svojiga premoženja ni svest.

To od svojih rojakov slišati nas je globoko v serce zabolelo.

Krajenci! Kdor si v kakoršni naj si bodi reči sam s silo pravico dela, zapusti pot postave in si sama sebi vse nasledke pripisati, ki izvirajo iz brezpostavniga ravnanja. Dobro vémo, de imate pravice v gojzdih les sekati, pa tudi to dobro vémo, de se vam ta pravica nikakor krajšati ne sme, in de se vam tudi krajšala ne bo. Tudi to dobro vémo, de so semtertje razpertije in tožbe med kmeti in grajšinami zavoljo téh pravic, ktere se že dolgo časa vlečejo, brez de bi bile po starih postavah razsojene bile.

Vse to je gotovo. Ali, prijatli! vse to ne vam ne grajšinam še pravice ne da, de bi le sekira pravdo razsodila, de bi gojzde pokončevali, kakor de bi ne bilo nobeniga gospodarja. Kam bo to prišlo? K nič dobriemu.

Novi ministri so pravični in natanjčni možje, ki ne bojo terpeli, de bi vsake po svoji glavi ravnali in de bi storil, kar njemu kaže. In hvala Bogu, de smo take ministre dobili! Tudi državni zbor bo po pravici to reč razsodel — in Bog daj! de bi kmalo to storil, kar bi bil imel že davnej storiti, namest de je z drugimi rečmi čas tratil. Kaj pa potem, ako bi se moglo nepravično vzeto poverniti ali pa ko bi se porajalo na tem, kar bo kterimu prihodnjic v njegovo lastnino odločeno. Kaj tedej pomaga sedanje ropanje gojzdov? Nič družiga, kakor de bomo — ker noben tak človek na novo zasajenje lesa ne misli — v kratkim ob vseh les prišli, in de naši nasledniki ne bojo imeli s čim kuriti. Kaj boste po tem imeli nad tistimi deli, ki vam bojo v lastnino odločeni, če družiga ne bo na njih najti, kot germovje?

Te žalostne nasledke bi imeli posebno gruntarji in soseske dobro premisliti, ker njih bo enkrat potakim pokončanje gojzdov nar več škoda zadela. Kaj praša kajzar brez grunta po tem: ali bo za njim še trava rasla ali ne!

Kaj je tedaj storiti, de se tacimu nepostavniemu ropanju gojzdov konec stori?

Ob kratkim to lé: Dokler ni nova postava čez gojzde dana, in dokler ni po postavi izgovorjeno, kako se bo gojzdnim služnostim pravica zgodila, nej kmetje in grajšine ravnajo v prijazni zastopnostimed seboj, in pravica nej se vselej po postavah iše, ktere še zde veljajo. Dokler ni po novi postavi pravda stékla, nej si nihče s silo ptujiga blaga ne prilastuje! Sej ne bo dolgo terpelo, de se bo ta reč razsodila!

Létina na Teržaškim.

Slivje pri Terstu 26. listopada 1848.

Pač je res, de moča dva kosa kruha pojé, suša pa le eniga. Pri nas je bila to léto tako velika suša, de stari ljudje take ne pomnijo. Drugi dan maliga serpana je bil pri naš zadnji dež, kteri je prav dobro pomočil, po tém ste prišle še dve majhni plohi 4. in 17. velikiga serpana, tako de je obákrat le komej eno pičlo uro deževalo. Dobriga dežja ni bilo do 12. kimovca; ta dan je pa dež spet prav prav dobro pomočil.

Do te dóbe je bilo viditi vse kakor zgorelo, tla so bile rujave kakor pozimi, trava se ni dala kositi, se je le drobila pod kosó, vsi kali (Wasserbehälter) in štirne so se bile posušile, delječ po eno uro so gonili živino napajat in napol blatno vodo so ljudje za kuho rabili. Mlado drevje se je posušilo, róse ni bilo skorej nobeno jutro viditi, suh veter je zmerej pihal. Zelje je bilo blede in je šumelo ko listje, kader je veter popihal, njive so bile viditi vse požgane, také de so ljudje zlo obupali;

dežja so proti zadnjim več zató prosili, de bi od žeje ne poginili, kakor de bi jim za kak pridelk še kaj koristiti mogel. In vender dež od 12. kimovca je vso natoro predelal.

Vse je oživelo, vse je začelo spet zeleneti; zelje je začelo lepe glave delati, repa, ktere poprej ni bilo viditi, se je prav odebelila, in vse skuhe (Küchenwächse) in formentina smo pridelali saj srednjo mero; od vsiga, kar se v jeseni pridelala, je bilo nekoliko, samo ajde skorej prav nič.

C.

Premišljevanje

čez odstop cesarja Ferdinanda I. in nastop cesarja Franca Jožefa I.

Brali ste, ljubi moji! v poslednjih Novicah novico, de so cesar Ferdinand prostovoljno izročili vladarstvo Francu Jožefu, — danes berete v dokladi lastne besede, s kterimi mili Ferdinand od nas slovó jemljejo, in novi Cesar nas pozdravijo.

Kaj ne, de té premembe ravno zde niste pričakovali? Bilo je sicer že pred nekimi mesci govorjenje, de bojo bolehní Ferdinand težko butaro vladarstva odložili, pa so jo vunder spet obderžali, dokler so zavoljo imenitnih vzrokov — kakor sami pravijo — 2. dan tega mesca odložili.

Odstop stariga in nastop noviga Cesarja, ki je bil v Olomúci obhajan, je bil tako ganljiv, de so se vsem pričijočim serca topile in solzé v očeh igrala.

Kaj neki so bili tisti imenitni (važni) vzroki, ki so cesarja Ferdinanda prisilili, de so odstopili? Dragi moji! premislitele nekoliko, kaj so mili Ferdinand v poslednjih mescih terpeli, in ne bo vas težko stalo, soditi, de Njih dobro serce ni moglo več tacih britkost prestati, in de je Njih zdravje čedalje bolj pešati moglo. Mili Cesar so Svojim ljudstvam vse dovolili, kar so le pozeleli — in kakošno hvalo so imeli zató? De so dvakrat od brezpostavne derhali prisiljeni bili svoj sedež na Dunaji zapustiti, — de nekterim hudobnežem ni bilo nič vseč, kar koli so storili, — de so se Ogri spuntali in celo cesarstvo razdajati namenili, — de jim je bil eden nar zvestejših ministrov od razbojnikov umorjen — in tako dalje. Vse to je miroljubniga Cesarja tako ganilo, de so se bali, de bi jim tudi telesne moči ne zmanjkalo, take teže prestati.

Z glave so si tedej prostovoljno krono vzeli, ktero so s tako slavo nosili, kakor je nobeden avstrijskih cesarjev pred Njimi ni nosil. Cesar Ferdinand so osvobodili ljudstva svoje! Zató bo Njih ime v zgodovinskih bukvah s zlatimi čerkami zapisano stalo v prvi verstí avstrijskih Cesarjev.

Mi pa prosimo nebeskiga Očeta, de bi Dobrotljivimu Ferdinandu zacelil rane, ktere so mu nehvaležni ljudje usekali, in de bi jim dano bilo viditi, de se avstrijske ljudstva niso dale premotiti od razvujzanih ljudi, kterim so véra, postavno vladarstvo in sreča svojiga bližnjiga le prazne besede!

Franc Jožef I. so prevzeli po nasledbinim redu krono avstrijskiga cesarstva, zató ker tudi Njih oče Franc Korl, ki bi bili imeli po Ferdinandu cesar biti, so se odpovedali kroni.

Tako smo dobili mladiga Cesarja v polni moči mladih lét, ki ima vse lastnosti, željam noviga časa vstréti, in ki je že v Laški vojski pokazal, de mu možko serce v persih bije. Mlad je sicer — pa je v poslednjim času že marsikaj skušil, de zamoremo reči de je celi mož. Tudi Cesar Jožef, tudi Marija Terezija nista bila veliko stareji, ko sta vladarstvo nastopila.

Sicer pa so novi Cesar ravno tistiga blagiga duha, kot Njih stric Ferdinand, tako de se zamore reči, de smo zares po milosti Božji taciga Cesarja dobili,